

80700Karta przedmiotu

Cz. 1

Informacje ogólne o przedmiocie		
1. Kierunek studiów: Farmacja	2. Poziom kształcenia: jednolite studia magisterskie	
	3. Forma studiów: stacjonarne	
4. Rok: II	5. Semestr: IV	
6. Nazwa przedmiotu: Historia leku roślinnego		
7. Status przedmiotu: fakultatywny		
8. Treści programowe przedmiotu i przypisane do nich efekty uczenia się		
Znajomość problemów dawnej medycyny i farmacji w zakresie stosowania roślin leczniczych i leków roślinnych. Znajomość dziejów odkrywania i poznania leku roślinnego w leczeniu wybranych jednostek chorobowych w XVI-XIX w. w kontekście różnych teorii farmaceutycznych i medycznych. Poznanie zasad terapeutycznych i czynności recepturowych w kontekście dawnych doktryn medycznych i farmaceutycznych oraz ich wpływu na farmację aż do XX w. Surowce roślinne w historii rozwoju medycyny i farmacji aptecznej. Zrozumienie zmian pozycji leku roślinnego w związku z postępem chemii, medycyny i chirurgii w II poł. XIX aż do początku XXI w. Odróżnianie naukowej fitoterapii od zagrożeń ze strony jej nadużywania. Rozumienie zagrożeń dla pacjenta, jakie niesie samodzielne korzystanie z historycznych sposobów leczenia i farmakoterapii silnie działającymi lub nie działającymi surowcami roślinnymi. UZASADNIENIE: Przedmiot <i>HISTORIA LEKU ROŚLINNEGO</i> zasadniczo różni się od „typowej” historii farmacji (rozumianej jako biografie, chronologia odkryć i doktryn). Ma ukazać kontekst kulturowy, społeczny i zwyczajowy stosowania naturalnych surowców leczniczych wraz, ma pokazać powody współczesnej trwałości określonych błędnych teorii, przesądów i zwyczajów z dziejów użycia leku naturalnego. Cechą wyróżniającą ma być duża ilość konkretnych przykładów (w większości zupełnie nieznanych, na które zresztą brak miejsca w procesie dydaktycznym innych przedmiotów farmaceutycznych), szczególnie surowców leczniczych i leków, zebranych przeze mnie z literatury od XVII do XX wieku, z podaniem gatunków roślin leczniczych, sposobu sporządzania preparatu i historycznego stosowania lub wymienianych dlań zagrożeń, oczekiwań i ograniczeń — na tle ówczesnego stanu wiedzy i teorii medycznych. Będzie się to przekładać na konkretną wiedzę przyszłego farmaceuty, który przecież udzielając porad farmaceutycznych powinien rozumieć poglądy i oczekiwania terapeutyczne pacjenta (także te błędne i będące dlań zagrożeniem zdrowia i życia) nierzadko wywodzące się z medycyny ludowej, tradycji i wsparte autorytetem minionych pokoleń.		
Efekty uczenia się/odniesienie do efektów uczenia się zawartych w standardach		
w zakresie wiedzy student zna i rozumie: A.W25, D.W41		
w zakresie umiejętności student potrafi: E.U25		
w zakresie kompetencji społecznych student jest gotów do:		
- dostrzegania i rozpoznawania własnych ograniczeń, dokonywania samooceny deficytów i potrzeb edukacyjnych;		
- formułowania wniosków z własnych pomiarów i obserwacji		
9. Liczba godzin z przedmiotu		30
10. Liczba punktów ECTS dla przedmiotu		2
11. Sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się		
Efekty uczenia się	Sposoby weryfikacji	Sposoby oceny*
W zakresie wiedzy	Sprawdzian pisemny – test wyboru	*
W zakresie umiejętności	Obserwacja, aktywność na zajęciach, panel dyskusyjny	*
W zakresie kompetencji	Obserwacja	*

* zakłada się, że ocena oznacza na poziomie:

Bardzo dobry (5,0) – zakładane efekty uczenia się zostały osiągnięte i w znacznym stopniu przekraczają wymagany poziom;

- Ponad dobry (4,5)** – zakładane efekty uczenia się zostały osiągnięte i w niewielkim stopniu przekraczają wymagany poziom;
- Dobry (4,0)** – zakładane efekty uczenia się zostały osiągnięte na wymaganym poziomie;
- Dość dobry (3,5)** – zakładane efekty uczenia się zostały osiągnięte na średnim wymaganym poziomie;
- Dostateczny (3,0)** – zakładane efekty uczenia się zostały osiągnięte na minimalnym wymaganym poziomie;
- Niedostateczny (2,0)** – zakładane efekty uczenia się nie zostały uzyskane.

Karta przedmiotu

Cz. 2

Inne przydatne informacje o przedmiocie		
12. Jednostka realizująca przedmiot, adres, e-mail: Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej i Zielerstwa, 410-200 Sosnowiec, ul. Ostrogórska 30, botanikasekr@sum.edu.pl		
13. Imię i nazwisko osoby odpowiedzialnej za realizację przedmiotu: Dr hab. n. farm. Jacek Drobnik		
14. Wymagania wstępne w zakresie wiedzy, umiejętności i innych kompetencji: Ukończony kurs botaniki farmaceutycznej, orientacja w zakresie ogólnej historii farmacji		
15. Liczebność grup	Zgodna z uchwałą Senatu SUM	
16. Materiały do zajęć	Kolekcje dydaktyczne roślinnej materii medycznej w Katedrze	
17. Miejsce odbywania się zajęć	Wykłady i seminaria – ogólnodostępne sale seminaryjne Wydziału Nauk Farmaceutycznych; sala ćwiczeń Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielerstwa lub Muzeum Medycyny i Farmacji SUM	
18. Miejsce i godzina konsultacji	Katedra i Zakład Botaniki farmaceutycznej i Zielerstwa, godziny konsultacji uzgadniane z osobami prowadzącymi zajęcia	
19. Efekty uczenia się		
Numer przedmiotowego efektu uczenia się	Przedmiotowe efekty uczenia się	Odniesienie do efektów uczenia się zawartych w standardach
P_W01	metody badawcze stosowane w systematyce oraz poszukiwaniu nowych gatunków i odmian roślin leczniczych i grzybów leczniczych	A.W25
P_W02	produkty lecznicze pochodzenia roślinnego oraz wskazania terapeutyczne ich stosowania	D.W41
P_W03	korzystać z różnych źródeł informacji o leku i krytycznie interpretować te informacje	E.U25
20. Formy i tematy zajęć		Liczba godzin
21.1. Wykłady		15
W1-W2. Przyczyna bogactwa surowców leczniczych w świecie roślinnym w kontekście budowy anatomicznej i cytologicznej surowców pochodzenia biologicznego.		2 (e-learning)

W3. Poznanie rozumowe materii medycznej: empiryzm i klasyfikacje	1
W4-W5. Poznanie rozumowe materii medycznej: empiryzm i klasyfikacje	2
W6. Poznanie rozumowe materii medycznej: empiryzm i klasyfikacje	1
W7-W8. Wyzwania dawnej farmacji i dostępne leki w ujęciu historycznym: trucizny i odtrutki a rozwój toksykologii systematycznej; choroby zakaźne, walka z gorączką; trąd i dżuma; kiła; leki drogocenne; specyfiki (osobliwki)	2
W9-W10. Środki silnie działające i odkrycia farmakologiczne dokonane dzięki ich zastosowaniu: rubefacientia, purgantia drastica, leki odurzające; poszukiwanie naturalnych surowców znieczulających i usypiających; leki heroiczne.	2 (e-learning)
W11. Najważniejsze odkrycia dotyczące roślinnych surowców leczniczych w XVII–XIX w. Starsza szkoła wiedeńska i jej rola w narodzinach nowoczesnej toksykologii i bromatologii w XVIII w. Pierwsze sukcesy: kora chinowa, liść mącznicy, kora wierzby; terapia chorób lekiem roślinnym (trąd, dna, szkorbut, lek nasercowy), sukcesy chemii farmaceutycznej (odkrycia Scheelego i ich wdrożenie, izolacje alkaloidów). Rozwój leku galenowego.	1
W12-W13. Standardowe metody postępowania medycznego (w tym chirurgicznego) dawniej wraz ze stosowanymi preparatami. Nieświadome stosowanie antyseptyki w sztuce kulinarnej, zabiegach higienicznych, kuracjach leczniczych i postępowaniu medycznym. System antyseptyczny Listera a surowce pochodzenia naturalnego. Materia chirurgiczna epoki przed i po odkryciu antyseptyki i aseptyki. Substancje naturalne w rozwoju aseptyki. Poszukiwania naturalnych materiałów opatrunkowych	2
W.14. Rola higieny i przegląd środków czystości w życiu człowieka od XVII do końca XIX w. ze szczególnym uwzględnieniem kąpieli, mydła, mycia ciała, higieny jamy ustnej. Stan higieny a zwyczaje codzienne dawniej.	1
W.15. Rola botaniki w kształceniu lekarzy i farmaceutów od renesansu do XIX w. Wpływ odkryć botanicznych (taksonomia, anatomia roślin, analiza jakościowa surowców) na wiedzę o naturalnej materii medycznej w XVIII–XIX w.	1 (e-learning)
22.2. Seminaria	15
S1. Seminarium: Leki roślinne silnie działające i cel ich stosowania w przeszłości. Przegląd dawnych zagrożeń. Dyskusja: współczesne zagrożenia ze strony leku ludowego i samoleczenia. Zioła — doktryna czy historyczna konieczność?	1
S2. Seminarium: Rozwój wiedzy o naturalnych surowcach uśmierzających ból (opium, laktukarium, kąkolica, naturalne środki stomatologiczne i inne). Dyskusja: współczesne zagrożenia. Jak zmieniało się pojęcie i kompetencje chirurgii.	1
S3. Seminarium: Wpływ dzieł Linneusza na wiedzę o roślinach leczniczych, surowcu i leku roślinnym. Narodziny etnobiologii i etnofarmakologii w Europie i na świecie w II poł. XVIII w. Dyskusja: po co nam etnobiologia i etnofarmakologia. Używanie i nadużywanie autorytetu dawnych źródeł. Botanika jako część medycyny, a nie biologii. Sięganie po egzotykę — moda czy bezradność?	1
S4. Seminarium: Rozwój systematycznego spojrzenia na materię medyczną. Poszukiwania związku między naturalnym systemem roślin leczniczych a ich własnościami farmakologicznymi. Klasyfikacje materii medycznej. Dyskusja: Zastosowania wiedzy botanicznej w praktyce farmaceutycznej. Ślady receptury aptecznej w przemyśle spożywczym i kulinariach.	1
S5. Seminarium: Astrologia, alchemia i magia, a także inne dziedziny pomocnicze, ich związki z oraz wpływy na dawną farmację. Dyskusja: Ślady i zagrożenia współczesne. przykłady przekonań zakorzenionych w teorii humoralnej. Ślady doktryn medycznych we współczesnej terminologii farmaceutycznej, języku potocznym, zwyczajach żywieniowych i leczniczych, medycynie ludowej i alternatywnej.	1
S6. Seminarium: Zastosowanie zwierząt leczniczych i surowców pochodzenia zwierzęcego w dawnej farmacji.	1

Dyskusja: współczesne zwierzęta i surowce lecznicze.	
S7. Seminarium: Człowiek jako gatunek leczniczy. Dyskusja: współczesne surowce lecznicze.	1
S8. Seminarium: Dzieje badań <i>materia medica vegetabilis</i> . Rola zielników, kolekcji botanicznych i gabinetów materii medycznej dla poznawania leku roślinnego. Dyskusja: systematyzowanie: naturalna potrzeba człowieka.	1
S9. Seminarium: Herbarze renesansowe i zasięg ich wpływu na medycynę europejską. Rodzaje lekówziorów od wieku XVI do XX (typy farmakopei, dysnepsatoria, receptariusze, komentarze). Dyskusja: Wartość i zagrożenia płynące z korzystania z dawnych źródeł.	1
S10. Seminarium: Sposoby poszukiwania nowych leków roślinnych w XVIII i XIX w. Badania etnobotaniczne kultur bliskowschodnich, indiańskich, afrykańskich i dalekoazjatyckich oraz faktyczny wpływ tych badań na medycynę europejską. Dyskusja: autorytet a dostępność i pochodzenie leku i kuracji.	1
S11. Seminarium: Przełom w stosowaniu leków naturalnych w następstwie rewolucji w chemii, medycynie i chirurgii w XIX w. Dyskusja: dlaczego porzucono zioła i wrócono do nich? Dawny szpital i operacja jako instancje ostateczne w terapii.	1
S12. Seminarium: Epoka cudownych leków, w tym pochodzenia naturalnego, w farmacji europejskiej i szczególnie amerykańskiej u schyłku XIX w. Narkotyki, „cudowne leki” i inne. Dyskusja: cudowne leki i surowce lecznicze dzisiaj. Tradycja a reklama.	1
S13. Seminarium: Wyodrębnienie się surowców kosmetycznych i weterynaryjnych z farmacji w XVIII-XIX w. Dyskusja: jak bliski jest związek drogistyki z apteką?	1
S14. Seminarium: Porzucenie leku roślinnego i powrót do niego w XIX i XX w. oraz przyczyny tych zjawisk. Synteza i podsumowanie wiedzy o dziejach surowca i leku roślinnego Dyskusja: temat zaproponowany przez studentów.	1
S.15. Sprawdzian końcowy. Zaliczenie.	1
24. Literatura	
24.1.1 Podstawowa • Nowiński M. Dzieje upraw i roślin leczniczych. PWRiL Warszawa 1980. • Turowska I. Zarys zielarstwa. PZWL, Warszawa 1980. • Drobnik J. Roślinna materia medyczna (1700–1950) pod względem taksonomii, nomenklatury i terminologii łacińskiej aptecznej i farmakognostycznej. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Katowice 2015. 24.2. Uzupełniająca • Szumowski W: Historia medycyny filozoficznie ujęta. Sanmedia Kraków 1993. • Kwiatkowski E. Dzieje chemii i przemysłu chemicznego. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1962.	
25. Kryteria oceny – szczegóły	
Zgodnie z zaleceniami organów kontrolujących. Zaliczenie przedmiotu – student osiągnął zakładane efekty uczenia się. Szczegółowe kryteria zaliczenia i oceny z przedmiotu są zamieszczone w regulaminie przedmiotu.	